

A NOVEMBERI ÉS JANUÁRI RÉCESZÁMLÁLÁSOK NÉHÁNY EREDMÉNYE MAGYARORSZÁGON

2. ANAS CRECCA

Schmidt Egon

Országos Művelődési és Könyvtári Intézet

A nemzetközi vízivadszámlálás magyarországi eredményeinek ismertetése során legutóbb a tőkés récével (*Anas platyrhynchos*) kapcsolatos adatokat foglaltam össze (SCHMIDT, 1975). A kapott eredmények többek között rámutattak arra is, hogy a szakképzett megfigyelők száma (átlagosan 35–40 fő) jelenleg még erősen alatta marad annak, ami Magyarországon a vízivad megszállására alkalmas területek megoszlását és kiterjedését figyelembe véve optimális lenne. Ez a hiányosság jelentkezett a tőkés réce esetében is, de még sokkal szembetűnőbb a többi – mennyiségileg kisebb tömegű – récefajnál.

A nemzetközi vízivadszámlálás magyarországi eredményeinek ismertetése során legutóbb a tőkés récével (*Anas platyrhynchos*) kapcsolatos adatokat foglaltam össze (SCHMIDT, 1975). A kapott eredmények többek között rámutattak arra is, hogy a szakképzett megfigyelők száma (átlagosan 35–40 fő) jelenleg még erősen alatta marad annak, ami Magyarországon a vízivad megszállására alkalmas területek megoszlását és kiterjedését figyelembe véve optimális lenne. Ez a hiányosság jelentkezett a tőkés réce esetében is, de még sokkal szembetűnőbb a többi – mennyiségileg kisebb tömegű – récefajnál.

Az említett dolgozatban az ország területére öt ökológiai csoportot állítottam fel (nagy tavak, kisebb természetes tavak, halastavak, folyók és természetvédelmi területek), melyek jellegüket, madáreltartó képességüket, kiterjedésüket és emberi tevékenységből fakadó zavartságukat tekintve lényegesen különböznek egymástól. Az egyes csoportok részletesebb jellemzését ezúttal mellőzöm, és ezzel kapcsolatban csak utalok emített korábbi dolgozatomra.

Hasonlóképpen jártam el a novemberi számlálási adatok feldolgozása során a mennyiségek kategorizálásánál is. A novemberi eredményeket jelző 17. táblázatra került értékek alsó határaként az egy megfigyelőhelyen észlelt legalább 500 példányt vettem. Az 500-nál alacsonyabb számokra, amennyiben azok valamilyen szempontból érdeklődésre tarthattak számot, a szövegben tértem ki. A januári számlálások során viszont olyan kis mennyiségeket kaptam (max. 450 pd.), hogy a negatív képet a legjobban valamennyi adat feltüntetése tükrözi (18. táblázat).

A csörgő réce vonulás idején a tőkés réce mellett a második legtömegesebb récefaj Magyarországon, de mennyisége néhány helyi és alkalmi kivételtől eltekintve messze a tőkés récéé mögött marad. LOVASSY (1897) szerint a századforduló idején még nagyobb tömegben vonult át Magyarországon, mint bármelyik egyéb récefaj, ma azonban a tőkés réce mindenütt erős számbeli fölénybe került, és ha a vadászati statisztikákat figyelembe vesszük, a hazánkon átvonuló récéknek legalább 90%-át alkotja. A fennmaradó 10% igen tekintélyes részét azonban kétségkívül a csörgő réce foglalja el. Fő átvonulási ideje nálunk tavasszal márciusra, ősszel szeptember – októberre tehető. Néha télire is nagyobb tömegekben marad vissza (KEVE, 1973).

A hazánkban megkerült gyűrűs példányok adatai szerint az állomány zöme ősszel délnyugati irányban vonul át Magyarországon. Több a Camargue-ban (Dél-Franciaország) télen megjelölt példány került meg márciusban, visszavonulás közben, Magyarországon.

A korábban végzett szinkron vízimadár-vonulási megfigyelések adatai szerint a csörgő récék nagy tömegei különösen ősszel, de tavasszal is elsősorban az Alföld szikes vizeit keresték fel (Schmidt, 1959, 1961). Ezt a megállapítást a jelenleg folyó vizsgálatok is teljes mértékben alátámasztották.

A novemberi számlálás

Az 1969–1974 között jelentkezett maximum a Hortobágyról származik (20 000 pd 1970-ben és 11 000 pd 1969-ben). Egyébként a legtöbb 500 darab feletti mennyiséget 1970-ben észlelték, amikor 6 pontról jelentettek ilyen adatokat (17. táblázat). A hat év alatt mindössze egyetlen dunántúli pontról, a sumonyi halastavakról érkezett hír nagyobb számú csörgő récéről (1970: 2000 pd; 1971: 800 pd; 1972: 800 pd). A Balatonnál ez a récefaj az őszi vonulás során nem tekinthető nagyon gyakorinak. KEVE (1973) szerint mennyisége a Balaton partjainál csak ritkán éri el a százat. A Balatonberény és Keszthely közötti szakaszcól mint maximumot 1957. szeptember 22-ről em-

17. táblázat

A csörgő réce 500 példányon felüli mennyiségben megfigyelt csapatai Magyarországon a novemberi számlálások idején

Die grösseren Mengen (über 500 St.) von Krickenten bei der November-Zählungen in Ungarn

Hely	db	Hely	db
<i>1969. november</i>		<i>1972. november</i>	
Hortobágy	11 000	Hortobágy	8000
Csaj-tó	1 600	Kardoskút	2000
Péteri-tó	1 000	Csaj-tó	1300
Szeged-Fehér-tó	1 000	Pitvaros (Maros)	1000
Jakabszállás	500	Sumony	800
<i>1970. november</i>		<i>1973. november</i>	
Hortobágy	20 000	Szeged-Fehér-tó	8000
Péteri-tó	4 500	Hortobágy	2000
Szeged-Fehér-tó	3 000	Algyó (Tisza)	1000
Sumony	2 000	Kardoskút	1000
Csaj-tó	1 600		
Kardoskút	500	<i>1974. november</i>	
<i>1971. november</i>		Hortobágy	4000
		Pusztaszer	1000
Szeged-Fehér-tó	1 200	Biharugra	800
Sumony	800	Csaj-tó	800
Csaj-tó	700		

lít 300–400 példányt, de hosszú időn át végzett rendszeres megfigyelései során a novemberben észlelt csörgő récék száma egy egy megfigyelési ponton még a százat sem érte el.

Az Alföldön a nagyobb számú észlelések gyakorlatilag teljes egészében a Tisza vonalára, illetve a folyótól kelet felé eső területekre szorítkoznak. Jól alátámasztják ezt a korábbi, 1957–1966 között végzett rendszeres megfigyelések is. Az Alföld két pontján, Apaj-pusztán (Budapesttől délre a Duna bal partján) és Kardoskúton (Orosházától délre) végzett folyamatos megfigyelések eredményeképpen 1957–1966 között Apaj-pusztán 2840, Kardoskúton ezzel szemben 20 250 csörgő récét figyeltünk meg (SCHMIDT és STERBETZ, 1968).

Nagyon érdekes összevetni a tőkés réce és a csörgő réce mennyiségi viszonyait a Tisza árterében. STERBETZ (1973), aki 1948–1967 között végzett rendszeres vizsgálatokat elsősorban a folyó Csongrádtól dél felé terjedő szakaszán, szeptemberben és októberben még a tőkés récét találta nagyobb számban, de novemberben az átvonuló csörgő récék száma érdekes módon rendkívül megemelkedett (*Anas platyrhynchos*: 4800 pd; *Anas crecca*: 23 850 pd).

Mint végeredményt leszögezhetjük tehát, hogy a csörgő réce novemberi vonulása Magyarországon elsősorban az Alföldön zajlik, jelentősebb mennyiségek csak ott gyűlnek össze. A végleges kép elnyeréséhez azonban még sokkal több pontról származó adatmennyiség szükséges.

18. táblázat

A januári számlálások csörgőréceadatai Magyarországon

*Ergebnisse der Januar-Zählungen betreffend der Krickente (*Anas crecca*) in Ungarn*

Hely	db	Hely	db
<i>1970. január</i>		<i>1973. január</i>	
Tata	100	Pitvaros (Maros)	140
Bácsalmás	23	Szeged—Fehér-tó	70
		Bácsalmás	18
<i>1971. január</i>		Szentes (Tisza)	1
Tata	80	<i>1974. január</i>	
Bácsalmás	9	Tata	300
<i>1972. január</i>		Sárvíz csatorna	60
Csaj-tó	450	Pellérd	23
Kakasszék	300	Sükösd	8
Tata	60	Péteri-tó	5
Sumony	30		
Algyő (Tisza)	19		

A januári számlálás

A januári számlálás folyamán nagyobb csörgőrécesapatokat sehonnan sem jelentettek munkatársaink. Kisebb csapatok, nyilván a kedvező időjárási körülmények következtében, elsősorban ismét az Alföldön voltak megfigyelhetők. A Dunántúlon a Tatai-tavakról 1973 kivételével minden év januárjából jelentettek csörgő récéket. A 18. táblázaton az összes januári megfigyelési adat szerepel. Ezek azt mutatják, hogy a csörgő récék kis csapatai elsősorban halastavakon, csatornáknak és a folyók szabad vízfelületein tartózkodtak, és bár alkalmilag az időjárás függvényeként előkerülhetnek a téli időszakban nagyobb csapatok is, de általában véve Magyarország a nemzetközi réceszámlálás során januárban üres foltnak számít.

Irodalom — Literatur

- Keve, A. (1973): Die Schwimmenten (*Anas sp.*) des Balaton-See's. *Aquila*. 76—77. 117—139. p.
- Lovassy, S. (1897): Vögel. Result. Wiss. Erforsch. Balaton, II. 1., Sect. XIV, Budapest, 23. p.
- Schmidt, E. (1959): Die Ergebnisse der synkronistischen Beobachtung des Wasservogelzuges vom Jahre 1958. *Vertebr. Hung.*, Budapest, 1. 171—186. p.
- Schmidt, E. (1961): Ergebnisse der Synchronbeobachtung vom Zug der Wasservögel im Jahre 1960. *Vertebr. Hung.*, Budapest, 3, 83—104.
- Schmidt, E. (1975): Einige Ergebnisse der November- und Januar-Zählung der Enten in Ungarn. I. *Anas platyrhynchos*. *Aquila*. 80—81.
- Schmidt, E.—Sterbetz, I. (1968): Daten zum Entenzug auf zwei Natronseen der ungarischen Puszta. Beihefte der *Vogelwelt*. 2. 47—51. p.

Einige Ergebnisse der November- und Januar-Zählung der Enten in Ungarn

II. *Anas crecca*

Egon Schmidt

Bei der Bearbeitung der ungarischer Ergebnisse der Januar- und November-Zählung (im Rahmen der internationalen Entenzählung) habe ich zuerst die Angaben der Stockente (*Anas platyrhynchos*) zusammengefasst (SCHMIDT, 1975). Die erhaltenen Resultate haben unter anderem auch darauf hingewiesen, dass die Zahl der fachkundigen Beobachter (im Durchschnitt 35—40 Personen) im Verhältnis zur Grösse und Ausdehnung der für durchziehende Wasserwild günstigen Biotope in Ungarn, noch zu gering ist. Diese Unzulänglichkeit tritt auch im Falle der Stockente auf, ist aber noch viel augenfälliger bei anderen, an Zahl viel geringerer Entenarten.

In der erwähnten Arbeit habe ich die Gewässer des Landes in 5 ökologisch verschiedene Typen eingereiht (Grosse Teiche wie Balaton und Velence-See, kleinere Teiche, Fischteiche, Flüsse, Naturschutzgebiete) die nach ihrem allgemeinen Charakter, der Vogelerhaltungsmöglichkeit, der Ausdehnung und der durch Menschen verursachte Störungen voneinander stark verschieden sind. Von der Charakterisierung der einzelnen Gruppen will ich jetzt absehen, und möchte nur auf meine erwähnte Arbeit hinweisen.

Bei der Bearbeitung der November-Daten habe ich nur jene benützt, bei denen von einem einzelnen Beobachter mindestens 500 Krickenten gezählt wurden (Tab. 17.). Auf niedrigere Werte (unter 500 Exemplare) falls diese aus irgendeinem Grund als wichtig erschienen, habe ich im Text hingewiesen. Bei den Januar-Zählungen habe ich so niedrige Zahlen erhalten (450 Exemplare als Maximum), dass das negative Bild am besten noch von der Tabelle 18., mit allen Daten, wiedergegeben wird.

Die Krickente nimmt in der Zugzeit in Ungarn, nach der Stockente, die zweite Stelle ein, ihre Menge bleibt aber, von einigen lokalen Ausnahmen abgesehen, weit hinter die der Stockente zurück. Nach den älteren Angaben von LOVASSY (1897) zog sie um die Jahr-

hundert wende noch in grösserer Zahl als irgendeine andere Entenart. Heute hingegen bildet, nach der Jagdstatistik, die Stockente etwa 90% aller durchziehenden Enten in Ungarn.

Einen bedeutenden Teil der restlichen 10% bilden zweifelsohne die Krickenten. Die Kulmination ihres Durchzugs fällt auf die Monate März bez. September-Oktober. Manchmal kann sie auch über den Winter in bedeutenden Mengen zurückbleiben (KEVE, 1973). Eine Brut wurde in Ungarn bisher noch nicht bestätigt, obzwar schon oft übersommernde Paare beobachtet wurden.

Nach den Angaben der in Ungarn erlegten Ringvögel zieht die Masse der im Herbst durchströmenden Krickenten in südwestlicher Richtung ab. Mehrere in der Camargue im Winter beringte Exemplare wurden aus Ungarn im Frühling, beim Rückzug, zurückgemeldet.

Nach den Daten der in Ungarn früher durchgeführten Synchron-Beobachtungen befanden sich die grösseren Mengen der Krickenten, vor allem im Herbst, aber auch im Frühjahr, auf den Natron- und Fischteichen der Ebene (SCHMIDT, 1959, 1961). Diese Feststellung wurde jetzt auch durch die neuesten Untersuchungen bestätigt.

Die November-Zählung

In den Jahren 1969—1973 sind die grössten Mengen durchziehender Krickenten aus der Hortobágy gemeldet worden (1969 waren es 11 000, 1970: 20 000 Exemplare). Höchste Zahlen von mehreren Stellen wurden im Jahre 1970 beobachtet, als von 6 Punkten des Landes mehr als 500 Stück gemeldet wurden (Tab. 17.). In den fünf Jahren wurden Krickenten in grösserer Zahl in Pannonien nur aus einem Gebiet, den Fischteichen bei Sumony, gemeldet (1970: 2000, 1971: 800, 1972: 800 Exemplare). Am Balaton kann man diese Art während des Herbstzugs als nicht sehr zahlreich bezeichnen. Nach KEVE (1973) übersteigt ihre Menge dort nur selten 100 Exemplare. Von der Uferstrecke zwischen Balatonberény und Keszthely erwähnt er als Maximum 300—400 Exemplare (22. 9. 1957), und während seinen langjährigen Untersuchungen hatte die Zahl der Krickenten in Januar nie das Hundert erreicht.

Auf der Tiefebene fielen die Beobachtungen grösserer Mengen praktisch auf die Theiss-Linie und auf die Gebiete östlich des Flusses. Diese Feststellungen haben auch die früheren, zwischen 1957 und 1966 durchgeführten, planmässigen Beobachtungen unterstützt. An zwei Punkten der Tiefebene, in Apaj-Puszta (südlich von Budapest, links von der Donau) und in Kardoskút (südlich von der Stadt Orosháza) durchgeführten Untersuchungen ergaben in den Jahren 1957—1966 bei Apaj-Puszta 2840, bei Kardoskút dagegen 20 250 Krickenten (SCHMIDT und STERBETZ, 1968).

Ganz unterschiedlich waren die Mengeverhältnisse der Krick- und Stockenten im Überschwemmungsgebiet der Theiss. Nach STERBETZ (1973) der zwischen 1948—1967 besonders an der südlich von Csongrád gelegenen Flussstrecke regelmässig gearbeitet hatte, waren dort in den Monaten September—Oktober die Stockenten noch in der Überzahl, die Menge der durchziehenden Krickenten erhöhte sich erst in November (*Anas platyrhynchos* 4800 Exemplare; *Anas crecca* 23 850 Exemplare).

Als Endresultat können wir feststellen, dass der November-Zug der Krickente vor allem auf der Tiefebene verläuft, bedeutend grosse Mengen wurden nur dort beobachtet. Für ein endgültiges Bild ihres Zuges in Ungarn sind aber Angaben von noch viel zahlreicheren Stellen nötig.

Die Januar-Zählung

Bei der Januar-Zählung wurden grössere Scharen der Krickente aus Ungarn nicht gemeldet. Kleineren Trupps, wahrscheinlich als Folge günstiger Wetterverhältnisse, verweilten auch in diesem Monat vor allem auf den Gewässern der Tiefebene. Aus Pannonien hat man Krickenten, 1973 ausgenommen, jedes Jahr von Tata (Warmwasser-teiche) gemeldet. Auf der Tabelle 18. sind alle Januar-Beobachtungen dargestellt. Die einzelnen Angaben zeigen, dass die kleineren Truppe der Krickenten die noch freien Wasserflächen der Fischteiche und der Flüsse bevorzugen. Gelegentlich, bei günstigem Wetter, können auch während der Winterperiode, so auch im Januar, grössere Mengen von Krickenten zurückbleiben, aber im Grunde genommen kann man Ungarn nicht als ein Überwinterungsgebiet für Krickenten bezeichnen.